

Dakloos in Leiden 2015

Telling en omvangschatting van de volwassen populatie

Gedenkboom overleden daklozen in Leiden - Folly Hemrica

- Eind 2015 heeft de GGD Hollands Midden in opdracht van de gemeente Leiden de zesde omvangschatting gemaakt van het aantal volwassen feitelijk dakloze mensen in Leiden. De schatting wordt tweejaarlijks uitgevoerd.
- De huidige en de voorgaande omvangschattingen in Leiden tussen 2005 en 2015 zijn op volwassen daklozen gericht die voor hun overnachting aangewezen zijn op straat of op een kortdurend verblijf in laagdrempelige opvangvoorzieningen of bij familie of kennissen, zonder uitzicht op permanent onderdak.
- In 2015 is voor het eerst de briefadressenlijst van de daklozenopvang in Leiden meegenomen in de omvangschatting.
- Op basis van de registraties van de nachtopvang en de briefadressen en van observaties op plekken waar maaltijden door vrijwilligers worden uitgedeeld aan daklozen, wordt het aantal rechthebbende volwassen feitelijk daklozen eind 2015 in Leiden geschat op 304 (marge: tussen 276 en 333).

Met dank aan o.m. medewerkers en cliëntenraad van De Binnenvest, diaconaal werkers van De Bakkerij en de straatpastor van Stichting Straatpastoraat Leiden voor het delen van hun ervaringen en informatie. Een aantal van hun uitspraken zijn opgenomen in deze factsheet ter illustratie.

Met dank aan de bezoekers en vrijwilligers van de maaltijd-uitdeel-locaties voor hun gastvrijheid.

Met dank aan Addi van Bergen (gemeente Utrecht) en Matthijs Tuynman, (Trimbos Instituut), voor onderzoeksadvies en aan Willem Nijgh en Tessa Schmidt, voor hulp bij (voorbereiding van) dit onderzoek.

Colofon

Opdrachtgever:

Gemeente Leiden

Uitvoering onderzoek:

dr. Nienke J. Terpstra,
GGD Hollands Midden

Omvangschatting:

Prof. dr. Peter G.M. van der Heijden, Universiteit Utrecht

Lay-out: Ir. Irma J.M. Paijmans

Publicatie nr. U16038
infodocu@ggdhm.nl

November 2016

Daklozen in omvangschatting

Feitelijk daklozen beschikken niet over eigen woonruimte, leven op straat of slapen in de nachtopvang of op niet-structurele basis bij familie of kennissen.¹ Deze omvangschatting is primair gericht op het schatten van de omvang van het aantal *rechthebbende*, feitelijk dakloze volwassenen die eind 2015 in Leiden verblijven. Er zijn meerdere (sub)groepen daklozen te onderscheiden, bijvoorbeeld naar slaapplek of naar problematiek. Deze (sub)groepen kunnen elkaar overlappen.

Verloederde verslaafde daklozen

Het beeld dat veel mensen hebben van daklozen is dat van verloederde, verslaafde mannen. Deze daklozen slapen bijvoorbeeld buiten of in *marginale huisvesting* (portiek, bootje, tent, tuinhuisje, schuurtje, auto, verwaarloosd huis) en/of bij de nachtopvang.

Zwerfjongeren

Er zijn ook feitelijk daklozen die op niet-structurele basis bij familie of kennissen slapen: de *adreshoppers*. Ze worden ook wel bankslapers genoemd. Adreshoppers zijn minder zichtbaar dan 'stereotype daklozen' en nog moeilijker in beeld te brengen. Jongeren zwerven vaak op deze manier.

Jongerenwerker in Leiden:

'Veel jongeren hebben een afkeer van instanties en van het aanvragen van een uitkering. De (informele) schuld bouwt dan op.'

Economisch daklozen

Ook *economisch daklozen*, zonder verslaving of ernstige psychiatrische problematiek, 'hoppen' vaak een tijd van adres naar adres of maken gebruik van marginale huisvesting. Een deel zal uiteindelijk gebruik maken van de nachtopvang.² De groep economisch daklozen lijkt, zowel landelijk als in Leiden, te groeien.

Straatpastor in Leiden:

'Een relatief nieuwe groep zijn aspirant klanten van de Nieuwe Energie: deze mensen hebben (nog) geen OGGZ problematiek^A, maar komen puur door financiële redenen op straat, bijvoorbeeld bij een scheiding.'

Briefadressen voor daklozen

Mensen zonder woonadres kunnen zich onder strikte voorwaarden inschrijven op een gemeentelijk briefadres of een adres van een maatschappelijke instelling, waar ze post kunnen ontvangen. Bijvoorbeeld als ze in een zorginstelling, blijf-van-mijn-lijfhuis of in een gevangenis zitten of dakloos zijn. In zo'n geval geeft het briefadres de mogelijkheid om toch post van de overheid te ontvangen. Iedereen die langere tijd in Nederland is, moet zich inschrijven in de Basisregistratie personen (voorheen: Gemeentelijke Basisadministratie). Zonder inschrijving heeft iemand geen recht op een uitkering en sociale voorzieningen.

In Leiden kunnen Stichting De Binnenvest of de gemeente briefadressen verstrekken, in Alphen aan den Rijn verlopen aanvragen via Het Open Venster. Ook de gemeente Katwijk biedt de mogelijkheid van een briefadres voor mensen zonder vaste woon- of verblijfplaats.

Niet meegenomen in omvangschatting

Niet rechthebbende vreemdelingen

De omvangschatting richt zich in eerste instantie op *rechthebbende* daklozen. Het gaat hier om het recht op sociale voorzieningen, zoals een (daklozen)uitkering en maatschappelijke opvang³. *Niet rechthebbenden* zijn vreemdelingen zonder verblijfsvergunning (onder meer afgewezen asielzoekers en illegale arbeidsmigranten, bijvoorbeeld uit Oost-Europa) die op grond van de Nederlandse koppelingwet geen recht hebben op sociale voorzieningen zoals de nachtopvang en een briefadres. Zij zijn niet meegenomen. De in deze factsheet beschreven omvangschatting is dan ook een onderschatting van het totale aantal feitelijk daklozen in Leiden.

Holland Rijnland gemeenten buiten Leiden

Er zijn ook daklozen die buiten Leiden in de regio Holland Rijnland verblijven; vaak marginaal gehuisvest of zwervend van adres naar adres. Zij zijn niet meegenomen in deze omvangschatting. Alleen feitelijk daklozen die in Leiden verblijven zijn meegenomen. Leiden biedt als enige gemeente in Holland Rijnland nachtopvang. De daklozen die in Leiden gebruik maken van de nachtopvang of een briefadres, maar afkomstig zijn uit andere gemeenten dan Leiden, zijn wel meegenomen in deze omvangschatting.

Residentieel daklozen en crisisopvang

Residentieel daklozen die verblijven in een 24-uursvoorziening en mensen die gebruik maken van de crisisopvang (waaronder gezinnen en jongeren) zijn niet meegenomen in deze omvangschatting.

Minderjarigen

Daklozen jonger dan 18 jaar mogen niet worden opgevangen door de Binnenvest en zijn niet meegenomen in deze omvangschatting.

Zwerfjongeren deels meegenomen in schatting

Zwerfjongeren zijn feitelijk of residentieel daklozen tot 23 jaar met meervoudige problemen⁴. In Leiden wordt gestreefd naar een sluitende aanpak van jongeren in een kwetsbare positie met een leeftijd van 16 tot 27 jaar⁵. In dit onderzoek is alleen een deel van de zwerfjongeren meegenomen, namelijk de geregistreerde feitelijk daklozen vanaf 18 jaar met een briefadres bij de Binnenvest. Naast de geregistreerde zwerfjongeren bestaat er een groep jongeren zonder vaste woon- of verblijfplaats die geen briefadres heeft. Het is moeilijk deze groep in beeld te krijgen. Er zijn in de telperiode deze zwerfjongeren onder de 18 jaar geteld, dit komt door het type voorzieningen waarop de omvangschatting is gebaseerd.

Jongerenwerker van de Binnenvest:

'Bij een briefadres hoort een plan van aanpak: uitkering, terug naar school.'

Vindplaatsen feitelijk daklozen

Voorafgaand aan een telling en omvangschatting van het aantal feitelijk daklozen in Leiden vinden gesprekken plaats met professionele en vrijwillige hulpverleners. Tijdens deze gesprekken wordt geïnventariseerd welke tellocaties op dat moment het meest geschikt zijn, welke (beleids)wijzigingen die invloed kunnen hebben op de telling er zijn geweest en welke trends hulpverleners signaleren. Citaten uit deze gesprekken zijn in deze factsheet weergegeven om de bevindingen in Leiden te illustreren. De aanbevelingen zijn ook op deze gesprekken gebaseerd, in combinatie met bevindingen uit andere publicaties over daklozen in Nederland.^{2,5-10}

Tellocaties

Bij de voorbereiding van dit onderzoek werd duidelijk dat een van de eerder gebruikte tellocaties gesloten is. Stichting de Schuilplaats, gerund door vrijwilligers, beschikte van 2004 tot 2014 over een groot pand in de Breestraat in Leiden, waar ze twee keer per week een maaltijd verzorgde. Er waren bovendien een advocaat, een kapsalon, kledinguitgifte, een pedicure en een medische post met een huisarts, tandarts en apotheek. Er waren geen uitsluitingsgronden: iedereen was welkom. De Schuilplaats fungeerde bij de laatste drie voorgaande omvangschattingen in 2009, 2011 en 2013 als een van de twee tellocaties. De Schuilplaats is echter in 2014 gesloten. De andere tellocatie, namelijk de nachtopvang van Stichting de Binnenvest in gebouw de Nieuwe Energie, is voor de omvangschatting in 2015 wel weer gebruikt. Daarnaast is in 2015 op bijna elke dag van de week geteld op locaties (in een kerk en op twee parkeerplaatsen) waar op die dag maaltijden worden uitgedeeld door vrijwilligers aan hulpbehoevenden, waaronder daklozen.

Briefadressen

In 2015 is voor het eerst de briefadressenlijst van de Binnenvest gebruikt als vindplaats. Alleen rechthebbende, feitelijk daklozen krijgen van de Binnenvest een briefadres. Een briefadres geeft de mogelijkheid om zonder woonadres toch post van de overheid te ontvangen.

Straatpastor in Leiden:

'De kostendelersnorm: zo'n domme maatregel! Er zijn er genoeg die zeggen: ik kan ook bij m'n zus, maar dan krijg ik geen uitkering.'

Onderzoeksopzet

Het doel van dit onderzoek is het schatten van de populatie feitelijk daklozen in Leiden.

Methoden

In dit onderzoek is de omvang van de groep feitelijk daklozen in Leiden bepaald door:

1. Het aantal gebruikers van de nachtopvang te tellen;
2. Het aantal dakloze gebruikers van maaltijden uitgedeeld door kerk of vrijwilligers te tellen;
3. Het aantal feitelijk daklozen met een briefadres bij de daklozenopvang te tellen en
4. De groep die geen gebruik maakt van een van deze voorzieningen te schatten.

1 Nachtopvang in gebouw de Nieuwe Energie

In de 24-uursopvang in Leiden kunnen rechthebbende daklozen gratis terecht voor een bed en maaltijden; dit is de enige voorziening voor nachtopvang in de regio Holland Rijnland. Degenen die daartoe in staat zijn leveren vier uur per dag een tegenprestatie in de vorm van huishoudelijke taken of de veegploeg. Iedereen krijgt begeleiding volgens de methodiek *Herstelwerk*¹⁴. Ten tijde van het onderzoek was er een beperkt aantal slaapplekken (50), die d.m.v. loting werden gegeven. Degenen die werden uitgeloot zijn meegeteld. Daarnaast zijn er negen 'doorstroomkamers', ter voorbereiding op reguliere huisvesting. De opvang is niet toegankelijk voor daklozen die tijdelijk geschorst zijn (bijvoorbeeld i.v.m. agressief gedrag), geen verblijfsstatus hebben of niet voldoen aan de criteria³ voor landelijke toegankelijkheid van de maatschappelijke opvang.

2 Uitgedeelde maaltijden door vrijwilligers

De Schuilplaats fungeerde bij voorgaande omvangsschattingen in 2009, 2011 en 2013 als tweede vindplaats. Deze locatie is echter in 2014 gesloten. Bij de inventarisatie voorafgaand aan de telling van 2015 werd voor bijna elke dag van de week een plek gevonden waar vrijwilligers maaltijden aan daklozen uitdelen, op verschillende locaties in Leiden. Deze maaltijd-uitdeellocaties zijn in 2015 als tweede vindplaats gebruikt. Op deze locaties zijn vragen gesteld om te bepalen of bezoekers feitelijk dakloos waren en werd een aantal kenmerken nagevraagd, op basis waarvan de overlap met andere vindplaatsen kan worden bepaald.

3 Briefadressen

De Binnenvest kan mensen zonder vast woonadres een briefadres geven. In tegenstelling tot voorgaande tellingen is voor het eerst ook gebruik gemaakt van deze briefadressenlijst. De mensen met een briefadres van de Binnenvest zijn feitelijk dakloos.

4 Omvangsschatting

De omvangsschatting is uitgevoerd met de vangst-hervangst methode. Hierbij is de Fienberg-schatter gebruikt¹⁵. Deze methode wordt vaak toegepast om bepaalde groepen die niet of slechts beperkt in registraties voorkomen, zoals daklozen, in kaart te brengen¹³. Daklozen zijn een mobiele en dynamische groep en, mede vanwege het ontbreken van een vast woonadres, moeilijk bereikbaar met gangbaar onderzoek. Daklozen verblijven niet op één plek maar overnachten vaak op wisselende plaatsen. Ook bestaat de groep niet constant uit dezelfde mensen. Door migratie en verlies van huisvesting komen er nieuwe daklozen bij, terwijl anderen gehuisvest worden of de stad of regio verlaten. Gedurende een periode van twee weken is op bovengenoemde locaties het aantal dakloze bezoekers geteld en zijn de briefadressen van de maatschappelijke opvang opgevraagd. Met behulp van de bezoekfrequentie en de overlap tussen de locaties, in combinatie met de overlap met de briefadressen wordt het aantal 'onzichtbare' daklozen geschat¹³: de rechthebbende volwassen feitelijk daklozen die eind 2015 in Leiden verblijven maar in deze periode op geen van de tellocaties zijn geweest en geen briefadres hadden.

Meetperiode

De meetperiode was twee weken: van maandag 23 november tot en met zondag 6 december 2015. Het onderzoek is in dezelfde periode van het jaar uitgevoerd als in 2011 en 2013.

Maatschappelijke opvang in Holland Rijnland

Leiden is als centrumgemeente verantwoordelijk voor de maatschappelijke opvang in de regio Holland Rijnland. De gemeente wil zoveel mogelijk voorkomen dat mensen dak- en thuisloos worden. Wanneer mensen eenmaal dak- en thuisloos zijn wil de gemeente hen helpen met het (opnieuw) vinden van woonruimte. En voor diegenen, voor wie een vorm van maatschappelijk herstel (nog) niet aan de orde is, wil de gemeente zorgdragen voor een goede opvang. De uitvoering van het beleid ligt bij Stichting *de Binnenvest*. Met behulp van een gemeentelijke subsidie biedt deze organisatie onder meer:

- Dagopvang en nachtopvang. Deze zijn samen ondergebracht in *de Nieuwe Energie*, een gebouw met onder meer 24-uurs opvangvoorziening voor daklozen en verslaafden. De Binnenvest biedt daar dagopvang inclusief een gebruikruimte en nachtopvang.
- Dagactiviteiten voor dak- en thuislozen.

De Binnenvest werkt nauw samen met diverse andere partners zoals de geestelijke gezondheidszorg, de woningcorporaties, de GGD, de politie, het maatschappelijk werk etc.

Medewerker de Binnenvest:

'Op basis van de veranderingen zijn we ook met crisisnachtopvang voor jongeren begonnen; dit groeit door naar 10 plekken. Ze hebben vaak een slechte psychische gesteldheid en dat vraagt om een rustige omgeving.'

Resultaten en discussie

Aantal feitelijk daklozen in Leiden geschat op 304

In totaal maakten 88 personen gedurende de onderzoeksperiode gebruik van de nachtopvang. 12 feitelijk dakloze personen maakten gebruik van de maaltijden uitgedeeld door vrijwilligers. 226 personen hadden begin december een postadres bij de Binnenvest. Tijdens de telperiode van twee weken zijn 251 unieke feitelijk dakloze mensen geteld. Met statistische methoden die onder meer gebruik maken van de overlap tussen de verschillende vindplaatsen werden 53 mensen bijgeschat. Het totaal geschat aantal volwassen feitelijk daklozen in Leiden komt hiermee op 304 personen, met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 276-333 personen.

Kenmerken Leidse daklozen

Ruim vier van de vijf Leidse daklozen is man. Opvallend is het grote aandeel jongeren onder de 27 (38%). Maar liefst een van de vijf daklozen (21%) is tussen de 18 en 23 jaar³. Dit wordt veroorzaakt doordat de briefadressen van de

Binnenvest in 2015 voor het eerst als vindplaats zijn gebruikt en hier relatief veel jongeren gebruik van maken. Slechts weinig jongeren maken gebruik van de nachtopvang in de *Nieuwe Energie*.

In dit onderzoek zijn geen zwerfjongeren onder de 18 jaar geteld, dit komt door het type voorzieningen waarop de omvangschatting is gebaseerd. Landelijk en door de gemeente Leiden wordt erkend dat zwerfjongeren in beleid vaak tussen wal en schip vallen, omdat zij zorg en aandacht nodig hebben op het grensvlak van jeugdzorg en maatschappelijke opvang^{4,5,9,10}. Uit de gesprekken voorafgaand aan dit onderzoek blijkt dat ook hulpverleners in de regio Holland Rijnland deze problematiek herkennen.

Jongerenwerker in Leiden:

'De jongeren die 18+ worden en een gezinsvoogd hebben zijn een vergeten doelgroep. Er is geen nazorg voor zwakbegaafden. Vooral jongeren die in een instelling hebben gezeten geven het op als ze 18 zijn. Dan moet je leven nog beginnen, maar zij geven het al helemaal op!'

Aantal daklozen Leiden 2015

	Aantal
Telling	251
Schatting (Fienberg ⁵)	304 met 95% betrouwbaarheidsinterval 276-333

Kenmerken daklozenpopulatie

	Nachtopvang de Nieuwe Energie (n = 88)	Briefadressen (n = 226)	Totale getelde populatie ^{B, C} (n = 251)
Geslacht	Man	75 (85%)	206 (82%)
	Vrouw	13 (15%)	45 (18%)
Leeftijd (range: 18 t/m 74 jaar)	18 t/m 22 ⁸	1 (1%)	53 (21%)
	23 t/m 26	4 (5%)	42 (17%)
	27 t/m 44	51 (58%)	80 (32%)
	45 jaar en ouder	32 (36%)	76 (30%)
	Onbekend	0	5 (2%)
Laatste woonplaats (laatste episode van dakloosheid; incl. postadres Leiden)	Leiden (centrumgemeente)	45 (51%)	136 (54%)
	Overige gemeenten Holland Rijnland	28 (32%)	57 (23%)
	Buiten Holland Rijnland	12 (14%)	34 (14%)
	Onbekend	3 (3%)	24 (10%)
Hoe lang dakloos (laatste episode van dakloosheid)	6 mnd of korter	42 (48%)	104 (41%)
	7 mnd tot 1 jaar	20 (23%)	55 (22%)
	1 t/m 4 jaar	21 (24%)	76 (30%)
	5 jaar of langer	4 (5%)	8 (3%)
	Onbekend	1 (1%)	8 (3%)

B. Door overlap tussen vindplaatsen tellen de aantallen per vindplaats niet op tot het totaal aantal getelde daklozen.

C. Totaal aantal inclusief de feitelijk daklozen die de maaltijd-uitdeel-locaties bezochten. Deze groep is niet apart in de tabel weergegeven, omdat het een klein aantal betreft van 12 mensen, waarvan er 5 geen vragen wilden beantwoorden.

Laatste woonplaats

De laatste woonplaats waar daklozen stonden ingeschreven is in ruim de helft van de gevallen Leiden. Dit is mede verklaarbaar doordat Leiden als enige gemeente in de regio Holland Rijnland nachtopvang biedt en doordat Leiden lange tijd - naast Alphen aan den Rijn - als enige de mogelijkheid bood van een briefadres. Omdat 'laatste episode van dakloosheid' is nagevraagd zal Leiden vaker als laatste woonplaats worden aangegeven dan wanneer wordt nagevraagd waar iemand woonde toen hij voor het eerst dakloos werd.

Hoe lang dakloos

Het grootste deel (55%) van de daklozen is meer dan een half jaar geleden (weer) dakloos; twee van de vijf zijn een half jaar of korter dakloos. Omdat alleen de 'laatste episode van dakloosheid' is nagevraagd zal de duur van dakloosheid door deze manier van navragen korter zijn dan wanneer gevraagd wordt hoe lang iemand dakloos is sinds de eerste episode van dakloosheid.

Omvangschattingen in de tijd

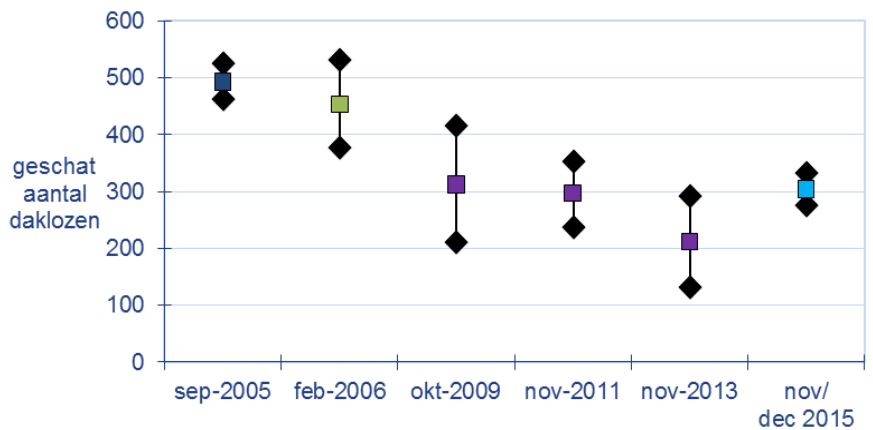
In figuur 1 zijn de omvangschattingen met betrouwbaarheidsintervallen tussen 2005 en 2015 weergegeven. Daklozen zijn als populatie lastig te onderzoeken en omstandigheden en geschikte vindplaatsen wisselen. De omvangschattingen kunnen dan ook niet allemaal onderling worden vergeleken, vandaar dat geen doorgetrokken lijnen zijn weergegeven tussen de omvangschattingen. In het jaar 2015 ligt de omvangschatting op **304**, met een marge tussen de **276** en **333**.

Voorafgaand aan een omvangschatting wordt door de onderzoeker bepaald welke vindplaatsen en methode op dat moment het beste kunnen worden gebruikt. In 2009, 2011 en 2013 zijn dezelfde methode en vindplaatsen gebruikt¹¹; deze schattingen hebben in figuur 1 dezelfde kleur. In deze factsheet is aangegeven op welke punten de omvangschatting in 2015 verschilt van voorgaande jaren.

Omstandigheden tijdens de telperiode

Toelatingsbeleid nachtopvang

Stichting de Binnenvest heeft haar toelatingsbeleid voor de nachtopvang de afgelopen jaren verschillende malen gewijzigd in opdracht van centrumgemeente Leiden. Dit varieerde van maximaal 40 tot ongelimiteerd, waarbij wel de instroomvoorwaarden volgens de regels van de landelijke toegankelijkheid³ golden. Tijdens de telperiode voor deze omvangschatting gold een limiet van 50 personen (+9 personen in de doorstroomkamers). Degenen die in de telperiode naar de nachtopvang kwamen, maar werden uitgeloot, zijn wel meegeteld, maar waarschijnlijk kwamen er minder daklozen naar de opvang wanneer de kans om ingeloot te worden als te klein werd ingeschat. Vlak na de telperiode, in december 2015, werd een tweede nachtopvanglocatie geopend en is de winterkouderegeling verruimd. Dit houdt in dat de loting is afgeschaft

Figuur 1 Omvangschattingen Leidse daklozen 2005-2015

en alle rechthebbenden vanaf 18 jaar terecht kunnen bij de nachtopvang. Wanneer (tijdelijk) geen limiet wordt gesteld aan de nachtopvang in de Nieuwe Energie verblijven hier zo'n 80-100 daklozen per nacht^{16,17}.

Uitdeellocaties maaltijden

De plekken waar maaltijden worden uitgedeeld door vrijwilligers zijn toegankelijk voor iedereen. De opkomst tijdens onze telperiode van twee weken was lager dan verwacht op basis van de gesprekken met de vrijwilligers voorafgaand aan de telperiode. Mogelijke oorzaken voor deze teleurstellende opkomst:

- Waarschijnlijk kennen niet alle daklozen de mogelijkheden en tijden voor de gratis uitgedeelde maaltijden. Tijden, dagen en locaties wisselen en worden alleen mondeling doorgegeven.
- Een van de uitdeellocaties ligt vrij ver van het centrum van Leiden.
- Tijdens het tellen werd duidelijk dat onze onderzoeksperiode net na de uitbetalingsdag van de WWB-uitkering (Wet werk en bijstand) voor dak- en thuislozen viel; de vrijwilligers geven aan dat dit invloed heeft op de opkomst bij de uitgedeelde maaltijden.
- Het weer was vrijwel elke avond van de telperiode erg slecht, met veel regen.
- De week voorafgaand aan de telperiode hebben we een voorobservatie gedaan op een maaltijd-uitdeellocatie. Een groep daklozen, die bekend staat als zorgmijdend, herkende een collega-teller als hulpverlener en was hier duidelijk niet blij mee. Ze zijn in de telperiode niet meer langs gekomen en niet meegenomen in de omvangschatting.

Voorzieningsniveau centrumgemeenten

Verschillen tussen gemeenten met betrekking tot het aantal daklozen kunnen deels worden verklaard door het historisch gegroeide voorzieningsniveau voor dak- en thuislozen van een gemeente (in de zin dat centrumgemeenten verhoudingsgewijs meer daklozen aantrekt dan niet centrumgemeenten).¹⁵

Conclusies

Dit onderzoek geeft een beeld van daklozen in Leiden. Er zijn verschillende (sub)groepen daklozen, die elkaar kunnen overlappen:

- Rechthebbend of niet-rechthebbend
- Feitelijk of residentieel
- Buitenslapers en marginaal gehuisvesten
- Adreshoppers
- Zwerfjongeren
- Economisch daklozen
- Daklozen met OGGZ problematiek

Door de keuze van de vindplaatsen en vanwege de lage opkomst tijdens de telperiode bij de maaltijd-uitdeellocaties omvat de omvangschatting in 2015 in Leiden vrijwel uitsluitend rechthebbende volwassen feitelijk daklozen.

Er zijn eind 2015 naar schatting tussen de 276 en 333 rechthebbende volwassen feitelijk daklozen in Leiden. Het gaat om zowel buitenslapers en marginaal gehuisveste daklozen als om adreshoppers. Zwerfjongeren vanaf 18 jaar en economisch daklozen zijn meegenomen, evenals de 'traditionele' subgroep daklozen met OGGZ problematiek. Met de gegevens die zijn verzameld in deze omvangschatting is het niet mogelijk om de omvang van de subgroepen te schatten, daarvoor is nader onderzoek nodig.

Het grootste deel van de daklozen in Leiden is man. De gemiddelde leeftijd is lager dan bij voorgaande omvangschattingen. Dit kan worden verklaard doordat zwerfjongeren meestal geen gebruik maken van de voorzieningen die als vindplaats worden gebruikt (nachtopvang, maaltijd-uitdeellocatie), maar vaak wel van een briefadres. Briefadressen zijn in 2015 voor het eerst als vindplaats van daklozen meegenomen. De meeste daklozen in Leiden zijn langer dan een half jaar dakloos. Dit hangt mogelijk samen met de beperkte beschikbaarheid van (goedkope) woningen in de regio.

Jongerenwerkers in Leiden:

'Doorstroming op de woningmarkt is vrijwel nihil, alleen voor studenten is het mogelijk om een kamer te krijgen.'

Aanbevelingen

Naast informatie over het aantal rechthebbende volwassen feitelijk daklozen in Leiden heeft dit onderzoek via gesprekken met hulpverleners en via literatuur over onderzoek naar daklozen in Nederland ook een beeld opgeleverd van de problematiek die schuil gaat achter deze populatie. Dit levert de volgende aanbevelingen op:

- Zorg voor ondersteuning van jongeren die uit de jeugdzorg komen en neem hierbij niet de kalenderleeftijd als uitgangspunt, maar de mogelijkheden en beperkingen die de jongere heeft.
- Realiseer opvang voor daklozen die niet verslaafd zijn, dit wordt door hulpverleners en een deel van de daklozen gemist in Holland Rijnland.

Clëntenraad daklozenopvang:

'De Nieuwe Energie is de enige nachttopvangplek in Holland Rijnland. Er is geen opvang voor mensen zonder verslaving etc. die puur om financiële redenen op straat komen te staan. Dan wil je niet bij de Nieuwe Energie terecht komen.'

- De doorstroming uit de maatschappelijke opvang naar woningen is al jaren een heikel punt in Holland Rijnland. Wellicht kan opvang in de regio hierin verbetering brengen.
- Biedt professionele hulpverleners mogelijkheden om van de regels af te wijken. Vrijwillige hulpverleners verwachten dat meer handelingsvrijheid van professionele hulpverleners de druk op vrijwilligersvangnetten zal verlichten. De Von Münchhausenbeweging²⁰ wordt als goed voorbeeld genoemd.
- Screen daklozen op een (licht) verstandelijke beperking. Uit een recent cohortonderzoek onder daklozen in Nederland blijkt dat maar liefst 29,5% vermoedelijk een (licht) verstandelijke beperking heeft⁸.
- Geef langdurige ondersteuning indien nodig, ook bij stabiele huisvesting.
- Maak schuldhulpverlening toegankelijker en op maat voor daklozen. Uit een studie in de vier grootste gemeenten blijkt dat bij 80% van de daklozen de schuld na 2,5 jaar nog steeds onverminderd hoog is.^{7,8}

Bronnenlijst

1. Wolf et al. (2002) Op achterstand. Een onderzoek naar mensen in de marge van Den Haag. Trimbos Instituut
2. Tuynman et al. (2015) Dakloze personen zonder OGGZ-problematiek en hun ondersteuning. Trimbos Instituut
3. https://vng.nl/files/vng/publicaties/2015/20150501-landelijke-toegang-mo_handreiking.pdf
4. Zwerfjongeren volgens definitie Ministerie VWS: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2011/07/06/telling-zwerfjongeren-aantallen-op-basis-van-definitie-2010>
5. Gemeente Leiden (2016) Voor alle jongeren perspectief: sluitende aanpak jongeren in een kwetsbare positie tussen 16 en 27 jaar
6. Van der Laan et al (2013) Daklozenprofielen in de vier grote steden en veranderingen in wonen, kwaliteit van leven en hulpbehoeften: Resultaten uit de tweede meting van Coda-G4
7. Al Shamma et al. (2015) Dakloze mensen in de vier grote steden: veranderingen in 2,5 jaar. Eindrapportage Coda-G4
8. Van Straaten (2016) Proefschrift Uit het dal? Onderzoek naar dakloosheid en stabiele huisvesting bij dakloze mensen in Nederland
9. De Wit et al. (2012) Het voortraject van Amsterdamse zwerfjongeren: risicofactoren en hulpverlening tijdens hun jeugd
10. Ballering en van Bergen (2013) Routes naar dakloosheid: een onderzoek naar het leven en risico's bij Utrechtse (dreigend) dakloze jongeren
11. <http://www.leidenin cijfers.nl/onderzoeksbank.asp?Entity=Onderzoeksbank&EntityID=299>
12. <http://www.g4-user.nl/kennisbank/omvangschatting-feitelijk-daklozen-de-g4>
13. Coumans et al. (2015) Estimating homelessness in the Netherlands using a capture-recapture approach. Social Indicators Research
14. Wolf (2012) Herstelwerk. Een krachtgerichte basismethodiek voor kwetsbare mensen
15. Bishop, Fienberg and Holland (1975). Discrete Multivariate Analysis: Theory and Practice
16. http://gemeente.leiden.nl/nl/bestuur/schriftelijke-vragen/schriftelijke-vragen-2009-2013/welzijn-en-zorg/#irfaq_1025_b5260 onderwerp: winteropvang daklozen
17. <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2090416-forse-groei-aantal-daklozen-in-nederland.html>
18. De Bruin et al. (2003) Zwerven in de 21ste eeuw: een exploratief onderzoek naar geestelijke gezondheidsproblematiek en overlast van dak- en thuislozen in Nederland. Utrecht: Centrum voor Verslavingsonderzoek
19. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/09/aantal-daklozen-in-zes-jaar-met-driekwart-toegenomen>
20. www.munchhausenleiden.nl